

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSINI TAHLIL QILISH

Yusupova Xurshida Ubaydullayevna
Jizzax viloyati Gallaorol shahri 58-maktab

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8146178>

Annotation: *this article brings scientific information about the analysis of the mathematics lesson in elementary grades. The data is summarized based on the facts.*

Keywords: *pedagogical, Mathematics, Science, Life, Education, Student, Teacher, task, knowledge, principle, system, form.*

Аннотация: *В этой статье представлена научная информация по анализу урока математики в начальных классах. Данные выводятся на основе фактов.*

Ключевые слова: *педагогика, математика, наука, жизнь, образование, ученик, учитель, задача, знание, принцип, Система, форма.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika darsini tahlil qilish haqida ilmiy ma'lumotlar keltiriladi. Ma'lumotlar faktlarga asoslanib xulosalanadi.*

Kalit so'zlar: *pedagogik, Matematika, fan, hayot, ta'lim, o'quvchi, o'qituvchi, vazifa, bilim, tamoyil, tizim, shakl.*

Boshlang'ich sinflarda matematika darslar tizimi-o'quvchilar bilan har bir darsda bir necha tushunchalar va usullar bilan ish olib borishni taqazo etadi. Har bir tushunchani tushunish boshqa bir tushunchani takrorlash, esga olish bilan olib borilsa, bu tushuncha esa keyingi tushunchalarni tushuntirish uchun xizmat qiladi. O'qitish jarayonida har bir o'quv materialini rivojlantirilgan holda olib boriladi, bu o'quv materialini o'zidan keyin o'qitiladigan materiallarni tushunish uchun poydevor bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarda matematikadan darsni tahlil qilish va baholash birinchi navbatda uning ta'lim-tarbiyaviy ahamiyatini ko'rsatadi. Shuning uchun darsni qay darajada tuzilganligini va o'tilganligini, hozirgi zamon psixologik-pedagogik talablar darajasida qanday bajarilganligini va asosiy didaktik tamoyillarini qanday qo'llanganligini ko'rsatish kerak. Dars tahlilida uning mazmuni, vaqtning taqsimlanishi, ish bajarish usullari, qo'llanilgan ko'rgazma va boshqa didaktik vositalarni ko'rsatish zarur. Darsning har bir tomoni o'quvchilar faoliyatini qanday yo'naltirishini, undan qaysi o'rinda faollik va mustaqillik buzilganini, hayajonlanish bo'lganligini, boshqa tarbiyaviy tomonlar amalga oshirganligini e'tiborga olish kerak. Dars tahlili quyidagi yo'nalishda yoritilishi mumkin: 1. Darsning asosiy didaktik maqsadini tushuntirish va asoslash. Bunda mavzu bo'yicha darslar tizimida tahlil qilingan darsning o'mi va ahamiyati, boshqa darslar bilan bog'liqligi, darsning mazmunini baholash va to'g'ri tushuntirilishi, uning tizimi, ishdagi metod va usullari ko'rsatiladi.

2. Dars mazmunining tahlili. Dars mazmunini tahlil qilishda hisoblash mashqlarini qanday qo'llaganligi, matematik tushunchalarni arifmetik masalalar yechishga qaratilgan va boshqa mashqlarni bajarishga beriladigan metodik bahoda quyidagilarni e'tiborga olish zarur: a) berilgan bilimlarning ilmiyligi va yetarlicha qat'iyligi; b) o'rganiladigan materialning puxtaligi va tushunilish darajasi, ish jarayonida o'quvchilarning yetarlicha vazifa bilan taminlanganligi; d) dars materialining ta'lim-tarbiyaviy maqsadga taalluqliligi; e) o'quv materialini mazmuni darsning barcha qismlarini ta'minlash darajasi.

3. O'quvchilar faoliyatini ijodilikka yo'naltirish. Darsda nechta o'quvchi faol qatnashganligini va mustaqil faoliyat ko'rsatganligi, unga qanday yo'l bilan erishish

zarurligini aniqlash: a) o'quv materialini, shuningdek, ish metodini va usullarini tanlash, o'quvchilarning yoshi, ulardagi bilim, malaka va ko'nikmalar darajasini hisobga olish; b) o'quvchilarning individual va jamoa bo'lib bajargan ishlarini hisobga olish; d) o'qitishda differensial yondoshish; e) yangi matematik tushuncha, yangi hisoblash qismlari, masalalar yechishning yangi usullari bilan tanishtirish, bilim va malakalarni ishlab chiqishda o'tilgan materialni mustahkamlashga yo'naltirilgan ishlar e'tiborga olinadi; f) darsning har bir qismiga vaqtning taqsimlanishi.

4. Darsda qo'llaniladigan ko'rgazma va didaktik qo'llanmalarning ahamiyatini ko'rsatish. 5. Dars natijasini reytingi (baholash). Baholashning muhim belgilaridan biri shuki, dars o'z maqsadiga erishganligi, har bir o'quvchiga to'laligicha mustaqil ish bajartirilganligi, ular barchasi o'qituvchi rahbarligida amalga oshirilganligi ko'rsatiladi. Darsni tahlili qilishda shu narsani e'tiborga olish zarurki, o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashning pedagogik jaryonlari bir maqsadga qaratilgan bo'lsa, dars to'g'ri baholanadi. Boshlang'ich matematika kursining eng muhim xususiyati uning amaliy yo'nalganligidir. Agar yuqori sinflarda matematika dasturining ba'zi masalalari nazariy xarakterda bo'lsa, boshlang'ich maktabda har bir yangi tushuncha, xossa, qonun amaliy faoliyat natijasida va amaliy faoliyat uchun kiritiladi. Masalan, VII sinfda, o'quvchilarning to'g'ri to'rtburchak tushunchasini o'zlashtirishlari, ular endilikda to'g'ri to'rtburchak ta'rifini bilishlarini, uning alomatlarini mantiqiy keltirib chiqarishni va ba'zi xossalarni isbotlashni bilishlarini, ta'rifli, alomatlari va xossalarga doir amaliy masalalarni yechish uchun foydalana bilishlarini bildiradi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar to'g'ri to'rtburchakning qarama-qarshi tomonlari tengligini o'lchash yo'li bilan aniqlaydilar va to'g'ri to'rtburchakni yasash, uning perimetri va yuzini o'lchash va hisoblashni o'rganadilar.

O'quvchilarda boshlang'ich maktabda shakllanadigan amaliy uquvlardan ko'pchiligi maktab matematika kursi uchun asosiy ahamiyatga ega, lekin tasavvurlar haqida bunday deyish mumkin emas. Masalan, son haqida III va IV sinf o'quvchilari ega bo'lgan tasavvurlar tubdan farq qiladi. Biroq quyi sinflarda shakllanadigan arifmetik amallarni yozma va og'zaki bajarish uquvlaridan o'rta sinflarda ham, 'yuqori sinflarda ham foydalaniladi. Shunday qilib, o'quvchilarda puxta amaliy uquv va malakalarni shakllantirish boshlang'ich sinf o'qituvchisining asosiy vazifalaridan biridir. Bunda u o'zaro bog'langan ikkita metodik muammoni hal etishi kerak: 1) ma'lum amaliy ishlarning bajarilish jarayoni mazmuni matnini yozish; 2) o'quvchilarning o'zlashtirishlari metodikasini va o'zlashtirish ustidan samarali nazoratni ishlab chiqish.

Aytaylik, biror jarayonni elementar ishlarning chekli, qat'iy ketma-ketligi sifatida tasvirlash mumkin bo'lsin (elementar ish deb, bajarilish jarayoni ma'lum bo'lgan ishni tushunamiz). Berilgan jarayonni amalga oshirish uchun qaysi elementar ishlarni va qaysi ketma-ketlikda bajarish lozimligini ko'rsatuvchi buyruq algoritm deb ataladi. Agar biror ishni bajarish algoritmi ma'lum bo'lsa, u holda uni amalga oshirish uquvini shakllantirib" umuman aytganda, o'qitilayotgan bolaga uni yetkazishga erishish mumkin. Shunday qilib, algoritmlarni ishlab chiqish muhim metodik ahamiyatga ega.

Ikkinchi tomondan, ko'pchilik chizmalar, yo'riqnomalar, buyruqlar tashqi tomondan algoritmlarga o'xshasada, lekin aslida algoritmlar emas. Bu narsa, xususan, o'quvchilarga masalaning ustida ishlashlari bo'yicha eslatmaga ham taalluqlidir:

1. Masalani diqqat bilan o'qing va masaladagi har bir son nimani bildirishini o'ylab ko'ring. Masalada aytilayotgan holatni fikran tasavvur qiling. 2. Agar masala murakkab bo'lsa, uning shartini qisqacha yozing, unga oid chizma chizing. 3. Masalani ikkinchi marta o'qing va uning mazmunini ichingizda so'zlab ko'ring. 4. Masalaning savoliga javob berish uchun nimani bilish kerakligini o'ylab ko'ring va h.k.

Boshlang'ich sinflarda algoritmlashtirish mumkin bo'lgan jarayonlarning eng muhim sinflarini sanab o'tamiz: 1) "katta", "kichik", "teng" munosabatlarini o'rnatish; 2) og'zaki va yozma hisoblashlar; 3) tenglarnalarni yechish; 4) geometrik shakllarni yasash; 5) sonning ulushini, sonning kasrini, sonning ulushi bo'yicha uning o'zini aniqlash.

Ikkinchi metodik muammoni qaraymiz, u o'quvchilarga algoritmlarni o'rgatishning umumiy qonuniyatlarini ochishdan iborat bo'ladi. Yuqorida aytilganidek, algoritmlashtirilishi mumkin bo'lgan ma'lum amaliy faoliyatni o'qitish tamoyilga ko'ra ushbu bosqichlarga bo'linadi: o'qituvchi algoritmni ishlab chiqadi; o'qituvchi algoritmning mazmuni bilan o'quvchilarni tanishtiradi; o'quvchilar mazkur algoritmdan ko'p marta foydalanib, uni o'zlashtiradilar.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, dars vaqtida o'quvchilarning ta'lim faoliyati innovatsion metodlar yordamida amalga oshirilsa, uning axborotni qabul qilishi samarali, oson kechadi va ta'lim samaradorligi yanada oshirishga yordam beradi. Bolaning aqli endi shakllanib kelayotgan boshlang'ich sinflarda pedagogning mahorati, uning o'qituvchilik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga mohirona talqin qila olishi, ta'limning yangi-yangi usullarini izlashi, pedagogik tajribalardan ijodiy foydalana olishi juda muhim hisoblanadi.

Shuning uchun ham o'quv jarayoniga pedagogik yangiliklarni kiritish, ta'limda pedagogik texnologiyalarni qo'llash, turli innovatsion metodlardan foydalanish, ta'lim samaradorligini oshirish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunning ehtiyojiga aylandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. M.H.Hakimova. Matematika o'qitish metodikasi. Toshkent-2020.
2. Axmedov M va boshqalar Matematika 1, Toshkent.: O'zinkomsentr, 2013
3. Ahmedov M., Ibragimov P., Abdurahmonova N., Jumayev M. E. "Birinchi sinf matematika darsligi." - T.: "Sharq".
4. A'zamov A. "Yosh matematika qomusiy lug'at"- Toshkent.: Qomuslar bosh tahririyati, 2014
5. Bikbayeva N.U va boshqalar "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi"- Toshkent.: O'qituvchi, 2014 bet.